

2010

Handledning till Storyline

Husspanama

Om arkitektur, belyggelse & byggnadsmiljön i Norrbotten

Norrbottens museum

Aneika Jönlund, museipedagog
Sanna Rönneby, storylinansöversättare
Henrik Tjggl, projektledare

Strategi för kulturmiljöbidragets användning i Norrbottens län

Länsstyrelsen
Norrbotten

Titel Kulturmiljöbidragets användning i Norrbottens län. Länsstyrelsens rapportserie nr 1/2011
Författare: Jeanette Aro
Omslagsbild: Fotograf PerHenrik Nordberg, Länsstyrelsen
Kontaktperson: Jeanette Aro, Länsstyrelsen i Norrbottens län,
971 86 Luleå.
Telefon: 0920-96000 , fax: 0920-22 84 11,
E-post: norrbotten@lansstyrelsen.se
Internet: www.lansstyrelsen.se/norrbotten

Strategi för fördelning av kulturmiljöstödet

Inledning

Alltsedan halvårsskiftet 1993 fördelas det statliga stödet till kulturmiljövård (anslag 7:2) av Länsstyrelserna, på delegation från Riksantikvarieämbetet (RAÄ). Sedan ett flertal år efterfrågar RAÄ i sin skrivelse inför äskandet Länsstyrelsens långsiktiga strategi för ”anslagets användning med utgångspunkt i kulturmiljövårdens övergripande mål och målet för kulturmiljövårdsanslaget”. Strategin kommer att omfatta en tidsperiod på minst tre år och uppdateras regelbundet.

Anslog 7:2 Bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer

Bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer är ett statligt anslag som Riksantikvarieämbetet årligen fördelar till Länsstyrelserna som i sin tur tar beslut om att stötta olika kulturmiljöinsatser.

Kulturmiljöanslaget är det viktigaste ekonomiska verktyget för ett effektivt kulturmiljöarbete och för att nå de övergripande verksamhetsmålen för kulturmiljöområdet. Bidraget ligger därför utanför den nya modell för en mindre reglerad bidragsgivning genom regionerna (i Norrbotten Landstinget), som införs från och med 2011.

Styrande regelverk

Länsstyrelsens fördelning av anslaget styrs i första hand utifrån förordningen (SFS 2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer, Riksantikvarieämbetets regleringsbrev, Riksantikvarieämbetets årliga fördelningsbeslut till Länsstyrelserna och kulturmiljövårdens verksamhetsmål, men i bakgrunden finns även följande lagstiftning¹;

- Lag (1988:950) om kulturminnen m.m.,
- Förordning (1988:1188) om kulturminnen m.m. samt
- Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Enligt bidragsförordningen får bidrag ges till följande insatser;

- Vård av värdefulla kulturmiljöer
- Tillgängliggörande av värdefulla kulturmiljöer
- Framtagande av kunskapsunderlag
- Bidrag till arkeologiska undersökningar vid bostadsbyggande
- Arkeologiska undersökningar vid mindre arbetsföretag

Därutöver förekommer olika satsningar inom särskilt utpekade områden som;

- Insatser för att skydda kulturpräglade landskap som kulturresevat
- Insatser för att uppmärksamma det moderna samhällets kulturarv
- Hus med Historia, ett nationellt projekt för att vårda och lyfta fram det lokala kulturarv som förvaltas av hembygdsföreningarna

I den omarbetade bidragsförordningen daterad 2010 09 18 läggs stor vikt vid om de miljöer som beviljas stöd är eller är tänkta att bli tillgängliga för allmänheten, men också vid ägarens egeninsats och möjlighet att långsiktigt upprätthålla de kulturhistoriska värdena.

¹ Enl. raä handbok

De övergripande målen för anslaget

Bidragsgivningen ska åstadkomma största möjliga effekt och nytta för kulturmiljön och bidra till att uppfylla kulturmiljöområdets verksamhetsmål.

Anslaget ska fördelas så att det även bidrar till att uppfylla de övergripande målen för kulturmiljövårdens verksamhet som formulerats av Riksdagen och regeringen².

- ett försvarat och bevarat kulturarv,
- ett hållbart samhälle med goda och stimulerande miljöer med kulturmiljöarbetet som en drivande kraft i omställningen,
- allas förståelse, delaktighet och ansvarstagande för den egna kulturmiljön samt
- nationell och internationell solidaritet och respekt inför olika gruppers kulturarv.

I de kulturpolitiska mål som fastställdes 2009, ingår kulturmiljön i kulturarvet;

Ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas³

Till kulturpolitikens kärnuppgifter hör att främja ett levande kulturarv. Kulturarvet präglas av historien och mångfalden i dagens samhälle och är lika mångfacetterat och mångbottnat som samhället självt. Kulturarvet skapar perspektiv på samhället och dess utveckling och berikar människors liv. Synen på och tolkningen av kulturarvet förändras ständigt. Ur ett medborgarperspektiv är det viktigt att det förs ett öppet samtal om dessa tolkningar och vad de representerar.

Kulturarvet tillhör alla och bör ses som en tillgång i samhället som bidrar till utveckling och förnyelse. Medborgarnas engagemang och delaktighet är en viktig förutsättning för att kulturarvet ska leva vidare och utvecklas.

Regionala program

Utöver nationella mål och riktlinjer finns flera regionala program som är av betydelse för hur kulturmiljövårdsanslaget fördelas i länet;

Norrbottnens kulturmiljöprogram Norrbottens synliga historia 2010-2020

Norrbottnens fornvårdsprogram.

Arkeologi i Norrbotten En forskningsöversikt

Fjällägenheternas natur- och kulturmiljövården

Bevarandeprogram för odlingslandskapets natur- och kulturmiljövården (Vårt hävdade Norrbotten)

Bevarande av det Samiska kulturarvet program 2008 -2012

Regionalt utvecklingsprogram för hållbar framtid i Norrbottens län

Strategi för genomförandet av EU:s landsbygdsprogram 2007-2013 i Norrbottens län

Värdefulla vägmiljöer i Norrbottens och Västerbottens län

Broar i Norrbottens län

Kulturplan 2011-2013, Norrbotten

Norrbottnens regionala miljömål.

² (prop. 1998/99:114):

³ Tid för kultur prop. 1909/10:3

Museernas prioriteringar

I oktober 2008 inbjöds museerna inkomma med synpunkter och förslag till strategiområden. Endast Åjtte och Piteå museum har valt att lämna förslag. Förslagen har så långt möjligt inarbetats i den regionala strategin.

Så har stödet fördelats hittills

En utvärdering av bidragsfördelningen mellan 1995-2007 visade att hälften av stödet gått till det agrara kulturlandskapet och det samiska kulturarvet. Det senare kulturområdet var föremål för en riktad satsning mellan 1998 och 2001.

Även geografiskt finns en stor skillnad mellan kommunerna. De kommuner där det finns ett museum som arbetar aktivt med kulturmiljöfrågor- Arjeplog, Jokkmokk, Piteå och Luleå är de mest gynnade. Spännvidden är stor, t ex har 12 % av stödet gått till Piteå, medan Älvsbyns kommun bara fått 1 %.

Övergripande problembild med bidragsfördelningen i länet

Följande problemområden kan sägas vara de mest påtagliga och angelägna att rätta till när det gäller bidragsfördelningen;

- Alla profilområden är inte täckta. Exempelvis är 1900-talets storskaliga industriarv, skogsnäringen och den moderna bebyggelsen underrepresenterad. Generellt är också modernare uttryck för de olika profilområdena underrepresenterade.
- Den geografiska fördelningen är skev, där särskilt Boden, Gällivare, Kalix och Älvsbyn är mindre gynnade
- Det finns få projekt där kulturmiljöstödet samverkar med annan offentlig finansiering
- Det råder brist på kunniga utförare

Ovan redovisade problem beror på många samverkande faktorer men den geografiska glesheten, allmän okunskap om kulturmiljövärden och få allmänna och ideella aktörer är viktiga delar av problemet.

Generella prioriteringar

Under nedanstående rubriker presenteras de övergripande prioriteringar som ska gälla all fördelning av bidrag till kulturmiljövård.

Ett delat ansvar

Byggnader och miljöer där fastighetsägare/förvaltare visar tydligt intresse för fortsatt brukande och bevarande prioriteras. Intresset avspeglas ofta som en betydande egeninsats i form av arbete och eller kontanta medel.

Eftersom fastighetsägaren/brukaren är den viktigaste aktören i bevarandearbetet är det viktigt att anslaget inte medverkar till att denne upplever att staten övertar detta ansvar.

Samfinansiering

Projekt med medfinansiering från andra anslag/aktörer prioriteras.

Att i högre grad orientera stödet till föreningar och andra organisationer skulle öka möjligheten till samfinansiering. Dessa aktörer har möjlighet få medfinansiering via andra bidrag, på ett sätt som inte är möjligt för privata fastighetsägare.

Tillgängliga miljöer

Insatser i miljöer som är tillgängliga för en vidare krets än den enskilde ägaren prioriteras. Det kan vara offentliga eller föreningsägda/-förvaltade miljöer, miljöer som nyttjas av besöksnäringen eller väl exponerade miljöer– som ett ladlandskap vid en viktig vägsträcka där många färdas– eller en framträdande byggnad i ett tätortscentra.

Med miljömålen i sikte

Miljömålsarbetets inriktning mot kulturmiljövårderna skär tvärs igenom de olika målen. Av de totalt 16 miljö kvalitetsmålen finns det sju där kulturmiljövårdsanslaget kan bidra till måluppfyllelsen;

- Levande sjöar och vattendrag
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt odlingslandskap
- Storslagen fjällmiljö
- God bebyggd miljö

Insatser som medverkar till att miljömålen uppnås prioriteras.

Jämställdhet och mångfald

Arbetet med kulturmiljövårdsanslaget ska så långt möjligt belysa både kvinnors och mäns delaktighet i skapandet av kulturmiljöer, liksom hur länets kulturmiljöer skapats av människor med olika kulturbakgrund. Vid bidragsprioriteringen ska de underliggande frågeställningarna därför alltid vara;

- vilken/vilkas historia bevaras?
- för vem/vilka berättar vi?
- för vem/vilka är kulturmiljöerna tillgängliga?

Insatser som medverkar till en mångfacetterad bild av kulturarvet och gör kulturmiljöerna tillgängliga för människor med olika kulturell bakgrund prioriteras.

Regional utveckling

Kulturmiljöerna är en resurs som rätt använda kan bidra till en positiv utveckling av regionen. Kulturmiljön är en del i den goda livsmiljö som bidrar till ökad attraktivitet för boende såväl som för turism och etablering av nya företag.

Vid bidragsfördelningen prioriteras insatser som bidrar till en positiv, regional utveckling.

Kulturmiljöprofilen ska ligga till grund för urvalet av miljöer som prioriteras

Länets profil utgörs av spåren efter de verksamheter som format kulturlandskapets dominerande särdrag. Spåren är ibland uttryck för levnadsvillkoren i norra Norrland och särskiljer oss därför från övriga landet, medan andra karaktärsdrag förekommer över hela landet och är viktiga för länet som del i ett nationellt sammanhang.

Följande tio temaområden vilkas fysiska avtryck kan sägas utgöra länets "kulturmiljöprofil";

- Föreskriften
- Samiska kulturmiljöer
- Jordbruk från kust till fjäll
- Jakt, fiske och sjöfart i kust och skärgård
- Kyrkliga kulturmiljöer
- Centralmakten
- Tidiga gruvor och bruk
- 1900-talets storskaliga industri
- Skogsnäringen
- Naturvetenskaplig forskning och turism

De byggnader/anläggningar och miljöer som prioriteras ska ha bäring mot Kulturmiljöprofilen.

Stödets inriktning närmaste femårsperioden

Prio 1. En större satsning på informationsinsatser kring de kulturmiljöprofilens områden ska genomföras och vårdinsatserna kommer relativt sett få stå tillbaka. Information kan bestå av platspunden information som skyltar, tryckt eller webbaserat informationsmaterial, men i första hand kommer mer aktiva åtgärder prioriteras, som pedagogiska satsningar och stöd till expertmedverkan vid temadagar om kulturmiljövård etc. Då stödet aldrig kommer kunna möta upp alla behov som finns, ska fokus läggas på insatser som kan fungera som hjälp till självhjälp för såväl enskilda som lokala intressegrupper som vill arbeta med vårdinsatser.

Prio 2. Kunskapsunderlag, utredningar & projekteringar som syftar till att säkerställa kulturmiljövärden i planerade förändrings-, ombyggnads- och restaureringssituationer. Prioriteringen ska gälla samlade miljöer, kulturlandskap, kyrkstäder eller likvärdigt.

Prio 3. Vård – ska i första hand riktas till skyddade byggnader och miljöer eller till andra särskilt utpekade miljöer, och till hotad bebyggelse inom miljöer som tidigare fått stöd. De bör helst också på ett eller annat sätt vara tillgängliga för en vidare krets än fastighetsägaren.

Till skyddade miljöer/byggnader räknas byggnadsminnen, kulturresevat, naturreservat, nationalparker, riksintresseområden för kulturmiljö enligt miljöbalkens 3 kapitel 6§. Till den skyddade bebyggelsen hör även de byggnader och bebyggelsemiljöer som skyddats genom kommunala detaljplaner och områdesbestämmelser. Till särskilt utpekade miljöer hör de som lyfts fram i kulturmiljöprogrammet och bevarandeprogrammet för odlingslandskapets natur- och kulturvärden, samt världsarven och länets fornvårdsmiljöer enligt Fornvårdsprogrammet.

Med hotad bebyggelse menas byggnadskategorier eller byggnadsskick som av olika anledningar håller på att försvinna, inte ett hot som är resultatet av en oengagerad ägare, långt gånget förfall eller exploateringshot. Med uttrycket att "rikta stöd till miljöer som tidigare fått stöd" menas att fler objekt inom dess miljöer kan få stöd, inte att på nytt stötta de som redan restaurerats. Stödet ska syfta till att ägaren axlar det fortsatta ansvaret för att vidmakthålla de byggnader/miljöer som en gång restaurerats.

Prioritetsområde 1 information och tillgängliggörande

Att miljöerna är kända är en förutsättning för det lokala engagemanget som utgör det bästa skyddet. Då resurserna alltid kommer vara begränsade är kulturmiljövården beroende av medborgarnas engagemang, bl. a. i form av ideella krafter som värnar, vårdar, nyttjar och utvecklar kulturmiljön. Utgångspunkten att ansvaret för kulturmiljön delas av alla förutsätter att den är identifierad och att det finns kunskap som kan spridas och väcka ett engagemang.

Till informationsinsatser som kan stötta hör skyltar, broschyrmaterial för tryck eller hemsidor (kostnad för att *utveckla* hemsidor och webblösningar kan dock inte stötta). Hit räknas också utställningar om enskilda anläggningar/miljöer, lärarhandledningar, anpassning av befintligt informationsmaterial för funktionshindrade, inslag i seminarier samt publika informationsinsatser i olika vårdprojekt.

Även nätverksbyggande insatser i samband med vårdprojekt kan räknas till informationsinsatser, om de syftar till att främja/säkerställa kulturmiljökompetens inom entreprenörsledet. Brist på kunniga utförare är stor inom framförallt byggnadsvård.

Prioritetsområde 2 kunskapsunderlag eller skötsel/vård- och underhållsplaner för enskilt objekt/miljö

Till detta insatsområde räknas dokumentation, analys och upprättande av vårdplaner/riktlinjer för skötsel och förvaltning inför genomförande av vårdinsatser. Här kommer samlade miljöer, kulturlandskap, kyrkstäder eller likvärdigt att prioriteras, vid sidan av skyddade anläggningar/miljöer.

Om en vårdinsats bedöms komplicerad och kräver en särskild utredning för att kartlägga byggnadens kulturhistoriska och tekniska uppbyggnad och skick i relation till att bibehålla dess kulturhistoriska särdrag kan stöd lämnas till detta.

Prioritetsområde 3 vård

Byggnadsvård

Till byggnader räknas även byggnadsverk som broar, bryggor m.m. Bidragen till byggnadsvård ska prioriteras utifrån nedanstående förutsättningar

- att byggnaden ingår i en välbevarad helhetsmiljö – en ensam äldre byggnad i en för övrigt helt förändrad miljö kan endast prioriteras om den är ”unik”
- att byggnaden är kvar i sitt originalutförande
- att byggnaden inte är alltför förfallen
- att de planerade insatserna är kulturhistoriskt motiverade, dvs. syftar till att bevara byggnadens tidstypiska drag och detaljer

Byggnadsvårdsåtgärder som kan beviljas bidrag

Bidrag till byggnadsvård kan sökas för arbeten som blir extra dyra på grund av kulturhistorisk hänsyn, exempelvis:

- medverkan av kulturhistoriskt sakkunnig
- projektering av kulturhistoriskt motiverade åtgärder
- krav på material, ytbehandling eller ursprunglig teknik
- bevarande av byggnadsdelar som saknar funktion
- åtgärder på byggnader som saknar funktion (s.k. överloppsbyggnader)

Den stödgrundande kostnaden består vanligen av mellanskillnaden mellan ett kulturhistoriskt anpassat alternativ och ett standardutförande av idag.

Bidrag beviljas däremot normalt inte till följande:

- Åtgärder som kan räknas som normalt underhåll, såvida inte särskilda krav på material och teknik innebär en avsevärd fördyring
- Invändiga åtgärder på byggnader som inte är byggnadsminnen/byggnadsminnesklass. Offentliga trapphus, industrihistoriska anläggningar eller överloppsbyggnader av museal karaktär är dock exempel på avvikelser från denna regel
- Rekonstruktioner och återställanden till äldre eller ursprungliga utseenden
- Installationsarbeten som el, värmeanläggningar eller vvs
- Standardförbättrande åtgärder som avsevärt ökar fastighetsvärdet
- Åtgärder på byggnader som har flyttats under modern tid
- Flytt av byggnad, eftersom byggnaden då tappar kontakten med sitt kulturhistoriska sammanhang.

Eftersom medlen är begränsade görs alltid en prioritering av åtgärdernas kulturmiljönytta i förhållande till kostnaden. Exempelvis beviljas endast undantagsvis bidrag till borttagning av felaktig färg inför målning med linoljefärg.

Vård av kulturpräglade landskap

Kulturpräglade landskap är i vid bemärkelse landskap påverkade av människan och som med dessa spår berättar en viktig del av platsens historia. Det kan t ex ta skepnad av ett ofta brutalt påverkat, storskaligt industrilandskap - eller ett samiskt präglat landskap där spåren kan vara svåra att se för den som saknar insikt i denna kultur. Där emellan finns många exempel med olika påtaglig påverkansgrad.

Några exempel på vårdsinsatser i kulturpräglade landskap är;

- Restaurering av lador i samlade, välhävdade odlingslandskap. S.k. ladlandskap där det finns en mängdverkan av lador prioriteras.
- Restaurering av äldre typer av hägnader som gårdsgårdar eller äldre rengården,
- Restaurering av broar eller andra kulturbärande element längs en välbevarad, äldre vägsträcka, m.m.

Fornvård

Till fornvård räknas;

- underhåll av skyltar,
- röjning av gräs och sly,
- Tillgänglighetsåtgärder som spångning m.m.

Observera att Länsstyrelsens tillstånd krävs för den som på egen hand vill vårda miljön kring en fornlämning, även om man äger marken där den ligger.

Prioritetsområde 4 Kulturmiljöunderlag

Bland de generella Kulturmiljöunderlag som prioriteras bör de som efterfrågas i den kommunala planeringen prioriteras. Hit hör t ex fördjupade analyser och beskrivningar av riksintresseområden. Här krävs att kommunerna täcker hälften av kostnaderna.

Områdesvisa prioriteringar enligt Norrbottens kulturmiljöprofil

I Norrbottens nya kulturmiljöprogram har en s.k. kulturmiljöprofil tagits fram. En kulturmiljöprofil sätter fokus på de för Norrbotten karaktäristiska historiska spår och sammanhang som kan avläsas i landskapet och bebyggelsen.

Före skriften

Exempel	Fornlämningar som boplatser, fångstgropar och gravar.
Hotbild	Svårigheten att uppbåda lokalt engagemang för skötsel av de utvalda fornvårdsmiljöerna utgör på sikt ett hot mot dem.
Information	Informationsinsatserna koncentreras till de utvalda fornvårdsmiljöerna. Riktad information till byaföreningar, kommuner
Vård	Vård av fornlämningsmiljöer prioriteras inom de miljöer som ingår i det antagna fornvårdsprogrammet.
Tillgängliggörande	Prioriteras till miljöerna i det antagna fornvårdsprogrammet.
Kunskap konkret	
Kulturmiljöunderlag	
Särskild åtgärd	
Målgrupp	Intresseföreningar, företag & andra aktörer som arbetar med att tillvarata detta arv.

Samiska kulturmiljöer med variation och mångfald

Exempel	Visten, nybyggen, byar/storvisten, egnahem, renskötselns arbetsmiljöer, kyrkkåtor, kyrkstäder
Hotbild	Övergivna platser förfaller och växer igen. Det finns risk för ett ensidigt bevarandeurval. Det saknas kunskap om hur långsiktiga vårdinsatserna är. Kulturmiljövärde i moderna samiska miljöer är inte kartlagt.
Information	Informations- och kompetensutvecklingsinsatser som syftar till att hjälpa ägarna till självhjälp i deras förvaltande roll samt till information om världsarvet Laponia.
Vård	Vård prioriteras vid miljöer inom fornvårdsprogrammet och kulturmiljöprogrammet, samt inom tidigare stöttade, samlade miljöer, samt i miljöer där flera stöd kan samordnas och kombineras för att kunna visa bilden av sammanhang och helheter.
Tillgängliggörande	-
Kunskap	Dokumentation i samband med upprättande av riktlinjer/rekommendationer för vårdinsatser inom samlade miljöer
Kulturmiljöunderlag	Riksintresseförklaringar. Kartläggning av moderna samiska miljöer.
Särskild åtgärd	Information om samisk kultur vid uppbyggnad av nytt naturrum för världsarvet Laponia. Stötta kunskapsuppbyggnad kring det moderna samiska kulturarvet
Målgrupp	Intresseföreningar, organisationer & privatpersoner som arbetar med att tillvarata detta arv

3 Jordbruk från kust till fjäll;

Exempel	Byar, nybyggen, fäbodan, slåttermarker, kvarnar, båthus, fiskeanläggningar.
Hotbild	Ekonomibyggnader utan egentlig användning är dyra att vårda var de än ligger och hotas av förfall och rivning. De mest hotade och eftersatta delarna av detta kulturarv – fjällägenheter och inlandets småbruk saknar i många fall förvaltare, kvarvarande fjällägenheter omvandlas ofta till turistanläggningar i mindre skala där inägorna tas i anspråk för fritidsbebyggelse.
Information	Informations- & kompetensutvecklingsinsatser i samverkan med landsbygdsstödet som syftar till att hjälpa ägarna till självhjälp i deras förvaltande roll.
Vård	Vård prioriteras inom tidigare stöttade, samlade miljöer och kulturlandskap samt riksintresseområden. Tornedalens & kustbyarnas särpräglade ekonomibyggnader & ladlandskap är viktiga att bevara.
Tillgängliggörande	
Kunskap	Stöd till projektering/utredning/riktlinjer för samlade insatser inom byggnadsvård i skyddade kulturmiljöer.
Kulturmiljöunderlag	Riksintresseförstudier.
Särskild åtgärd	
Målgrupp	Intresseföreningar & privatpersoner som arbetar med att tillvarata detta arv.

4. Jakt, fiske och sjöfart i kust och skärgård

Exempel	Fiskelägen, hamnar, fiske/fångstanläggningar, fyrar.
Hotbild	Ökade krav på utrymme och bekvämlighet gör att framförallt sjöbodan omvandlas för fritidsboende. Samtidigt är detta ett omhuldat kulturarv där informationsinsatser skulle kunna vara till hjälp för bevarande.
Information	Informationsinsatser som syftar till att uppmärksamma, marknadsföra värdet i dessa miljöer .
Vård	Vården prioriteras till miljöer inom fornvårdsprogrammet, samt skyddade miljöer (NR & NP) och anläggningar/byggnader.
Tillgängliggörande	
Kunskap	Stöd till projektering/utredning/riktlinjer för samlade insatser inom byggnadsvård i skyddade kulturmiljöer.
Kulturmiljöunderlag	Riksintresseförstudier.
Särskild åtgärd	
Målgrupp	Kommuner, intresseföreningar & privatpersoner som arbetar med att tillvarata detta arv.

5. Kyrkliga kulturmiljöer

Exempel	Kyrkstäder, kapellplatser, ödekyrkogårdar.
Hotbild	Det är förknippat med stora svårigheter att genomföra mer samordnade insatser i kyrkstadsmiljöer där ägarna ofta är vitt spridda. Insatserna riskerar därför att bli splittrade eller i värsta fall inte alls komma till stånd. Flera av de viktigaste kyrkstäderna är byggda på medeltida kulturlager, återkommande markarbeten för moderna installationer/tekniker riskerar att kulturlagren skadas och den kunskapsinhämtning som sker i samband med dessa arbeten blir fragmentiserad.
Information	Informations- & kompetensutvecklingsinsatser som syftar till att tillvarata, uppmärksamma och marknadsföra värdet i dessa miljöer och att hjälpa ägarna till självhjälp i deras förvaltande roll.
Vård	Vård prioriteras i miljöer inom fornvårdsprogrammet samt till samordnade insatser i kyrkstäderna
Tillgängliggörande	-
Kunskap	Projektering stöd till projektering/utredning/riktlinjer för samlade insatser i kyrkstäder.
Kulturmiljöunderlag	Kartläggning av kyrkstadsseden av idag och hur den kan utvecklas inom världsarvet Gammelstad . Stads-GIS iGammelstad
Särskild åtgärd	Informationsstöd till Öjeby kyrkstad där kommunen nu arbetar med en ny plan för området.
Målgrupp	Intresseföreningar, församlingar, kommuner & andra aktörer som arbetar med att tillvarata detta arv

6. Centralmakten

Exempel	Marknadsplatser, kronomärken i älvarna, rikets gräns, gränsrösen, lappmarksgräns, odlingsgräns, städer, stadsplaner, militära boställen, regementen, befästningar, förläggningar, värn, minnesmärken från kriget.
Hotbild	1900-talets militära arv riskerar utarmas i och med Försvarens omorganisation, då regementen säljs och försvarslinjernas anläggningar rivs ut för att inte utgöra hot mot tredje man.
Information	Informationsinsatser som syftar till att uppmärksamma och marknadsföra värdet i dessa miljöer samt belysa deras roll i vår samtida historia.
Vård	Prioriteras vid miljöer där det finns starka medfinansierare.
Tillgängliggörande	
Kunskap	
Kulturmiljöunderlag	Precisering av riksintressen.
Särskild åtgärd	Informationsinsats om det militära Bodén.
Målgrupp	Kommuner, myndigheter, företag & andra aktörer som arbetar med att tillvarata detta arv

7 Tidiga gruvor och bruk

Exempel	Gruvlämningar, masugnar, bebyggelseämningar.
Hotbild	Förfall genom tidens tand.
Information	Miljöer som ingår i fornvårdsprogrammet prioriteras. Övriga miljöer stöttas om det finns ett starkt lokalt engagemang och substantiellt bidrag från andra finansiärer.
Vård	Stöttas enligt samma förutsättningar som anges under "information".
Tillgängliggörande	Stöttas enligt samma förutsättningar som anges under "information".
Kunskap	
Kulturmiljöunderlag	
Särskild åtgärd	
Målgrupp	Intresseföreningar, företag och andra aktörer som arbetar med att tillvarata detta arv.

8. 1900-talets storskaliga industri

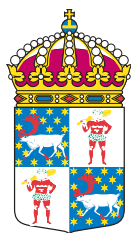
Exempel	Gruvmiljöer, kraftverkssamhällen, järnvägsmiljöer, städer, tätorter, hamnar.
Hotbild	Ett storskaligt kulturarv som är dyrt att underhålla. Anläggningar som är i skarp drift är ofta svårhanterliga då de måste anpassas /demonteras av arbetsmiljö-/säkerhetsskäl. Samtidigt är det svårt finna alternativ användning för anläggningar som förlorat sin ursprungliga funktion. Dagens hälsonormer och säkerhetskrav gör dem svår använda och de ligger ofta långt från bebyggelsecentra. Kulturmiljöfrågorna har ofta fallit mellan stolarna när statliga verk bolagiserats.
Information	Informationsinsatser för att uppmärksamma och marknadsföra värdet i miljöer som ingår i det teknologiska megasystemet
Vård	Prioriteras till satsningar med starka medfinansiärer och till tätorternas moderna kulturarv.
Tillgängliggörande	
Kunskap	Projektering för vård, iordningsställande av allmänt tillgängliga miljöer med anknytning till megasystemet.
Kulturmiljöunderlag	Riksintresseförstudier.
Särskild åtgärd	
Målgrupp	Intresseföreningar, företag & andra aktörer som arbetar med detta arv

9. Skogsnäringen

Exempel	Sågverkslämningar, flottningslämningar, hamnar, kronotorp, tjärdalar, kolbottnar.
Hotbild	Många av den tidiga skogsindustrins fysiska uttryck har försvunnit eller är på väg att försvinna och det finns risk att bara mer påkostade uttryck som jägmästarboställen etc. bevaras. Spåren efter flottningen är akut hotade då de står i konflikt med fiske- och naturvårdsintressen.
Information	Insatser som syftar till att uppmärksamma, marknadsföra värdet i dessa miljöer, främst flottningsmiljöer.
Vård	Prioriteras till de enkla miljöerna som flottningsanläggningar och lättillgängliga skogskojar där ett samlat lokalt engagemang finns.
Tillgängliggörande	Stöd till iordningsställande av faddermiljöer & pedagogiska projekt
Kunskap	
Kulturmiljöunderlag	
Särskild åtgärd	Arbeta för att Laisälven skyddas som kulturresevat.
Målgrupp	Intresseföreningar, företag & andra aktörer som arbetar med att tillvarata detta arv

10. Naturvetenskaplig forskning och turism

Exempel	Vetenskapliga mätpunkter, forskningsstationer, fjällstationer, turiststugor, leder.
Hotbild	Privatiseringen av infrastrukturen och anpassning till den moderna turismens krav.
Information	Informationsinsatser som syftar till att uppmärksamma och marknadsföra kulturmiljövärdet i skyddade miljöer
Vård	Vård prioriteras till skyddade miljöer/anläggningar.
Tillgängliggörande	
Kunskap	Vård och förvaltningsplan för världsarvsmiljön Struwes meridianbåge.
Kulturmiljöunderlag	
Särskild åtgärd	Framtagande av vård och förvaltningsplan för världsarvsmiljön Struwes meridianbåge.
Målgrupp	Kommuner, intresseföreningar, företag som arbetar med att tillvara detta arv.

Länsstyrelsen
Norrbotten